

Φ. ...
377

DÍSZLAPOK

A RÓMAI KÖNYVTÁRAKBAN ŐRZÖTT

NÉGY

CORVIN-CODEXBŐL.

LEFÉNYKÉPEZTETTE

A VATICÁNI ZSINATON JELENVOLT MAGYARORSZÁGI

PÜSPÖKI KAR.

PEST.

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM“ NYOMDÁJÁBAN.

1871.

~~11~~
11

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

S 4653.

503336

~~DM 377~~

A MAGYAR NEMZETI MUZEUM

KÖNYVTÁRÁNAK

HAZAFIUI KEGYELETTEL

A VATICANI ZSINATON JELENVOLT

MAGYAR PÜSPÖKI KAR.

Am. tudományos Akademia értesülvén arról, hogy Róma különféle könyvtáraiban igen becses, CORVIN MÁTYÁS királyunk költségén készült, kéziratok őriztetnek, melyekhez nem lehetvén szerencsénk oly hatalmas pártfogót találni, ki azokat, mint Ő Felsége **ELSŐ FERENCZ JÓZSEF** dicsőn uralkodó királyunk a stambuliak nehányát, számkivetésükből haza szállíttathatná, elhatározá 1870. márcz. 19-kén tartott XI-ik összes ülése 83-ik pontjában: hogy **SIMOR JÁNOS** Hercege-Primás Ő Főméltósága, és **HAYNALD LAJOS** kalocsai Érsek Ő Nagyméltósága, akademiai Igazgató-tagok kegyes közbenjárása által megkéreti a Rómában időző magyar püspöki kart, méltóztatnék az említett kéziratokból néhány nevezetesb, MÁTYÁS és BEATRIX királyné alakjaival diszített, vagy érdekes történeti és könyvészeti adatokat tartalmazó lapot másoltatni, s így ezen hű másolatok birhatása által az eredetiek nélkülözéseért némi kárpótlást nyújtani.

A magyar püspöki kar hazafias indulatában az által vélt a m. tud. Akademia kívánságának legcélszerűebben eleget tenni és egyszersmind a halhatatlan király e nemzeti kincsének ismeretét kellőleg itthon is terjeszteni, ha Verzaschi Henrik, Róma egyik hírneves fényképészével az általam kijelölt lapokat 50 példányban másoltatja, és több hazai nyilvános intézetet e gyűjteménnyel megtisztelvén, nemcsak az elvesztett megbecsülhetlen hártairatok emlékét újítja meg, hanem a talán még itt-ott lappangó példányok fölkeresésére szövétneket gyujtván, azoknak fölfedezésére alkalmul szolgál.

Pesten, november 19-én 1870.

Rómer Flórián.

I.

BREVIARIUM MATHIAE CORVINI.

Quo arctius restantia fragmenta custodiebantur,
eo vehementius accendebatur multorum desiderium ad
ea oculis propriis inspicienda. Schier, Dissertatio de
Reg. Bud. Bibl. Mathiae Corvini. XV.

Avaticani könyvtárban Urb. 112. jegy alatt üveg támla-szekrényben mutatnak egy fényes kéziratot; ez nem csak legszebb, de számos első rendű festményeinél, és az egész munkán átvonuló diszes, rendkívüli szorgalommal írott lapoknál fogva is alkalmasint a leggazdagabb codexek egyike, melyek valamikor akár más tudománybarát, akár pazarfényű MÁTYÁS királyunk könyvesháza számára irattak.

E kézirat 597 levele válogatott hártýából áll, melynek magassága 39 centiméter, szélessége pedig 27 centiméternyi.

Valamint ezen, úgy a többi fényképezett lapoknál is az írott hasábok mérveiről, a sorok számáról, az írásnak minőségéről nem teszek említést, minthogy ezekről a néző maga könnyen szerezhet magának kellő tudomást, ha a mellékelt remek fénykép-lapok tizenegy elsejét tanulmányozza. Az említendő egyes munkák viszontagságairól sem mondhatunk sok meglepőt, minthogy mindnyájan újabb kötésben részesültek, és már tudja Isten hányadik kézben vannak. A mire leginkább figyelhettünk, az a királyi alakok többszörös előfordulása, a Corvin-czimerek és emblemák gyakori használata, és az íróknak és festőknek, kik ezen érdekes művekkel foglalkoztak, ismerete; s így nem annyira benső irodalmi becsület, nem tudományos értéküket fogjuk e helyütt kiemelni, hanem inkább azon bőkezűséget és fényt, melylyel a nagy király diszes kézírataival nemcsak az egykorú uralkodókat elérte, hanem kiérdemlette azt is, hogy fenmaradt codexeit Európa főkönyvtáraiban valódi kincsek gyanánt őrzik, és mutatják elő.

A vaticani breviarium hat első levele a tartalomnak van szánva; de ezeken sem hiányzik a kellő disz, mennyiben két oldalon művészi arabeskekből álló kerettel bírnak.

A 7-ik levél háta a kézirat első diszlapjaul szolgál. (I. Tábla.) A gazdagon festett főkeretben a könnyen ide-oda hajlongó lombozat, drágaköves és gyöngyös ékszerek közt hat nagyobb keret tűnik fel, melyek elemei körszelvények- és hullámvonalokból állítvák össze. Az ülő, szentfényű nőalakok mondatszalogokon és nyitott könyveken sz. írásból való, vagy egyéb idézeteket mutatnak. Így a felső jobbra (czimertanilag véve) mondat-szalogjában ezt adja tudunkra: ECCE BESTIA CONCVLCABERIS ET GIGNETVR DNVS, ECCE FILIVS DEI BELLVA. — A felső balra tábláján ezt mutatja: IN PRIMA-FACIE VIRGINIS-ASCENDET PV-ELLA FACIE PV-LCRA. — Az alsónak jobbra könyvébe ez van írva: MAGNV-S AB IN-TEGRO-SECVLORVM

O

NA-SCITVR- R ; — az alsó balszögletben ülő sz. nő kigöngyölített hártýát tart e szavakkal: ECCE VENIET

D

O

DIES ET -ILLVMINABIT DOMI-NVS CONDENSEA -TENEBRARVM. — Ezen keretek körül páros számmal geniuszokat látunk, kik az igen ékes lombozatot rendkívül élénkítik. — De ezen négyszirmú kereten kívül minden oldalon még kerek fémerek is vannak, melyekben a szokott emblemákat találjuk, t. i. a magát saját farka végével fojtogató sárkányt, ez alkalmasint a sárkányrend jelvénye; a hordót; a méhkast; a homokórát, melyek mai napig sincsenek eléggé megfejtve.

Az alsó két kisebb keretben sötét háttéren fehér női alakok tűnnek fel; a jobb oldali összekulcsolt kezekkel imádkozik, a balra ülő jobbában lángot, baljában keresztet tart.

Ezen fémerek közt csucsos szírmű rózsában két geniusz tart egy pajzsot, mely XIV-ik Benedek pápa ezimere, t. i. váltogatva három arany és ugyanannyi veres karó. Hogy ez a magyar királyi főlnégyelt ezimere később lett reá festve, nemesak a koronából hiányosan papi kalapra átváltoztatott pajzsdísz, melyhez az oldalt levő bojtok utóbb készültek, ismerhető fel, hanem a szív-pajzsnak keretéből, az első és második mezőnynek átvilágító pólyáiból és kettős keresztjéből is könnyen látható. Ezen pajzs körül, mely eredetileg a keret fénypontját tartalmazá, felül-alul még két geniusz fogózik a lombozatba.

E páratlan diszű, a hirneves brüsseli, bécsi, párisi stb. hasonló codexek festőjének ATTAVANTES-nek kezét eláruló kereten belül egy oltárt látunk, melynek mennyezetét két zöld porphyr oszlop tartja. A padozat elején egy fonállal kötözött majom, virágot tartó csinos fiúcskával játszik, mint — elég tréfásan — a bécsi császári udvari könyvtárban őrzött „Philostrati Lemni Sophistarum“ ezimű kézirat diszlapján is látjuk, hol egy fiút, a falhoz arany nyakgyűrűvel, és ugyanoly anyagú kötéssel kötött medve követ. A padozat rakműszerű.

Az oltár előlapján Neptunt négy ló viszi a tengeren, míg a két felső szögletből a szelek, angyalkák alakjában a habokat felzaklatják.

Oltártábla helyett két térdelő angyal a munka főcímét tartja, mely kék alapon arany betűkkel így hangzik:

INCIPIT ORDO
BREVIARII SECŪ
DVM CŌSVETV
DINĒ ROMANE
CVRIE INPRIMO
SABBATO DE AD
VĒTV AD VESPE
RAS CAPITVLVM

A képszéken e szavak állanak:

AVE-MARIA GRATIA-PLENA DOMINVS TECVM-BENEDICTA TV IN-MVL. — Ezen angyali üdvözlőnek megfelel a félkerek mezőnyben látható kép, mely fölött kerekívű mélyebb mezőnyökre osztott boltozat emelkedik. A homlokzatot oldalt két-két Magyarország pólyás ezimere tartó angyal díszíti, míg más két geniusz minden oldalon a homlokzattól felé hajlik. Az oszlopok mögött mind a két oldalon két alak áll, az egészet pedig egy tájkép zárja be.

Hasonló művészetű a szemközt fekvő 8. levél előlapja. (II. Tábla.) A keretnek különféle szélességű részletei gyöngy- és drágakősorok által választatnak el egymástól. A szögletekben és a két oldal közepén hat négyszirmos keretben beiratlan mondatszalogokat tartó férfi-szentek láthatók, míg a kisebb kerek foglalványok a Corvin-Codexek jelvényeit tartalmazzák, t. i. a méhka, a gyémántos gyűrű, a vödrös kutat, az égtekét, a homokórát, s a hordót. Élénkítésül a szokott szárnyas gyerkőczék sem hiányzanak. Középett a felső és alsó keretben a gyerkőczéktől tartott Magyarország ezimere tűnik fel, nyílt koronától tetézve. A középpaiszon a Corvin-családnak gyűrűt tartó hollója; az első mezőnyben a nyolcz pólya, a 2-ikban a halmokon álló kettős kereszt; a 3-ikban a dalmát ezimer; a 4-ikben a kettős farku cseh oroszán látható.

A középső rész három osztályu. A felső félben, a festő egy kövön álló és szónokló sz. Pált ábrázolja. Talán nem hibázunk, ha az első sorban ülő királyt MÁTYÁSNAK mondjuk, mint a ki mögött mérleggel az igazság jelképe térdel; a mellette balra térdelő nő, kinek székén a korona fekszik BEATRIX, hátul térdel egy jogart tartó nő, míg a király jogara balkezében nyugszik. A királytól jobbra babérkoszorus férfi ül, ki őt figyelemre látszik fölhíni. Ezen világi, aranylánczczal díszített férfiban a magyar Gábort, Mátyás király meghitt emberét és mindenhová való kísérelőjét sejdíthetjük. Erről Toldy Ferencz, „A magyar költészet története“ II. kiadás 1867. 92. l. ezt írja:

„Három költőnek maradt fenn neve Mátyás király korából. Megnyitja a rövid sort Cesinge János pécsi püspök;... második ama Gábor, kiről az egykorú Arnoldus de Bavaria 1492-ben ekép tudósít: „Nincs senki, úgy mond, a ki a görög és latin poeták szépségét ne ismerné, melyet korunk minden míveltebb népei, magok a magyarok is, utánozni igyekeznek, s kik közül említettetni méltó ama magyar Gábor, ki a legválasztékosabb dalokat és versezeteket, született nyelvén, polgártársai gyönyörűségére, oly szerencsével szerzi, hogy maga ama felséges úr, Mátyás, a magyarok nagy tudományú királya

is, üressége lévén, mint mondatik, azokkal gyakran szokott volt mulatni. S mikép ezen országból szerzetes társaim által értesülök e Gábor jelenleg abban fáradoz, hogy említett győzhetetlen király hadait magyar és latin nyelven megénekelvén, e nagy király soha el nem enyésző emlékezetét a jövő századoknak általadja^{*)}. A harmadik a polyglott Budai Simon volt.“

Az ájtatos, többnyire lesütött szemű nőkből álló sokaság közt érdekes arcok fordulnak elő.

Az alsó függélyes osztály két egyenlő részből áll. A jobbik oldalon az **F** (RATRES SCIENTES QVONIAM HORA EST) stb. kezdőben sz. Pál méltóságos alakja áll egy fülkében, a balon pedig a Conditor alme syderum kezdetű hymnus foglaltatik.

Nem lesz fölösleg említenem, hogy valahányszor e kéziratban szemközt két igen díszes lap fordul elő, mindig az egyiknek, és pedig a jobbiknak alján a Mátyás-féle czimmerre XIV. Benedek pápáé van festve, bár a Corvin-Codexek szokott emblemái meghagyattak, míg a másikon a magyar királyi czimer érintetlenül megmaradt.

Az említett két díszlappal, kevés változással megegyeznek elrendezésre nézve az 5. 6; 7. 8; 9. 10-ik táblákon másolt lapok, hol minden páratlan tábla az elsővel, minden páros a másodikkal felöltő hasonlatossággal bir, melyet a figyelmes néző könnyen kitalál; azonban egyik lap még sem szolgál utánzása a másikonak, hanem mindegyik feltűnő sajátságokkal ékeskedik, mi természetesen a színezett eredeti lapokon még inkább észrevehető mint e sötétkés másolatokon.

Igy az V. táblán (278. b. lapon) a szöglet keretekben a négy evangelista van alkalmazva, míg a a kisebb keretekben Magyarország pólyás czimere, és Galliczia, Ausztria és Dalmácia czimerei láthatók. — A szemközti VI-ik táblán (279. lapon) az evangelistáknak a négy egyház-anya felel meg, míg a középső szenteket sz. Ferencznek és sz. Domokosnak lehet tartani. Felül a pólyás, alul a kettős kereszt czimer az ausztriaival fordul elő.

E lap nagyobb képén Dávid király imádkozik, a kezdő P(rimo dierum omnium)-ben pedig a teremtő Isten áldja a világot.

A 7-ik számú díszlapon, (VII. tábla, 345. b. l.) mely a szemközt álló 8-dikkal (VIII. tábla 346. l.) kerek és monoru képekkel bir, nevezetes az oltár lépcsőjén álló évszám:

ANNO DOMINI. M.CCCC.LXXXXII;

mely eléggé tanúsítja, hogy ezen festmény és talán a későbbiek némelyike is már a megrendelő király halála után készült.

Ezen, a szentek tiszteletére rendelt résznek kezdetét foglaló, ikerlap leginkább emblemák által jellegzetetik. A másodlapon az üdvözítőt látjuk a két halász fivért megáldva; a kezdő D-ben foglalt jelenet sz. Saturnin kínszenvedésére vonatkozik.

A harmadik lap-pár, t. i. a IX. és X. tábla ismét egy első rendű dísz- és annak ellenlapjából áll. A keretek mondolaszerűek vagy csúcsos szirmuak. Az elsőn a COMMUNE SANCTORVM, jelesen APOSTOLORVM-nak kezdete van; a főképecskében mondatszalgos szentek ábrázolvák, a kisebbekben a szokott jelvényeket látjuk; főczimerül itt ismét a Corviné fölé festett XIV. Benedek pápáé fordul elő angyalkáktól környezve, míg az alsó, legszélesb keretnek két oldalrészében négy geniusztől tartott lombozat közt egy-egy fekete hátterű női alak mutatkozik. Ezek jobbika a kigyót tartó okosság-nak, baloldalon a kancsóból folyadékot töltő pedig, a mértékletesség-nak jelképe.

Az oltár az előbbieknél egyszerűbb, mégis mennyezete díszes pillérekemmel emelkedik, az asztal előlapján angyaloktól tartott kerek koszorúban keresztel az üdvözítő áll; a tympanumban lángos sugaroktól körülvett Atya-Isten jobbával áld, baljában a világtekét tartja. Az oldalt álló pillérek közti tért három-három férfi-alak tölti be.

Az ellenlap keretén felül két geniusztől tartott táblán „DE APOSTOLIS“ cím olvasható; a többi keretrészlet megegyezik a szemközttel, minthogy itt is alakok és jelvények felváltogatják egymást. A nagy Corvin-czimer mellett két nő alakot veszünk ki fekete talajon, ezek jobbika oszlopra támaszkodik, t. i. az állhatatosság, míg az erő képviselője, jobbában kardot tartván, balját mellére szorítja.

A középtér felső felében sz. Háromságot látjuk mennyei dicsőségében; oldalt a b. szüzet és keresztelő sz. Jánost, továbbá az ülő apostolokat, kik fölött angyalok röpködnek; alattuk mondatszalgos szentek.

*) Nemo est, qui ignoraverit poetarum graecorum latinorumque elegantiam, quam imitari student omnes gentes nostrae aetatis cultiores, quin et ipsi quoque Pannonnes, inter quos memorari meretur Gabriel ille Ungarus, qui elegantissimas quasque cantilenas versusque nativa sua lingua, in delectamen concivium suorum, adeo feliciter concinnavit, ut iis ipse quoque serenissimus D. D. Matthias, Pannonum Rex eruditissimus, semet saepius inter otia recreasse fertur.“ Fratr. Arnoldi de Bavaria Liber singularis de arte poetica. Colon. 1492. (l. gr. Kemény József Történelmi és Irodalmi Kalászatok 17. 1.)

Az alsó részlet itt is két hasábot tesz, a jobb oldaliban áll a F (ratres) kezdője, és foglalja magában az író sz. Pált; a Capitulum folytatása és a Hymnus a többi tért tölti be.

A III-ik tábla (az eredeti kézirat 35. l.) képviselője egy közönséges lapnak, mely az Úr születését tárgyaló zsolozsmából van véve. E nagyobb és kisebb kezdők szépségükre nézve a harmad vagy negyed rendű Corvin-Codexek legszebbjeit múlják felül, míg a fent és alant észrevehető diszítványok, valamint az ezeket összekötő lombozatos szalagok gyakran arra használatnak, hogy az aranyos keretekbe a Magyar-Birodalom czimerei, vagy Mátyás király jelvényei alkalmaztassanak. E lapon felül a halicsi két egymás fölött álló korona fordul elő, a DOMINI-szónak a 34. b. lapon megelőző IN NATIVITATE felel meg.

Megtörténik azonban, hogy p. o. a 445., 451., 489. b. stb. lapon a czimer festése meg van kezdve, vagy mint a 492. b., 502. b., csak rajzónnal vázolva, míg 507., 522. a czimernek helye üres, valamint hogy 451., 461., b. 475., sat. a symbolum helye is fehéren maradt, mi jele annak, hogy a drága kézirat soha egészen el nem készült, hanem ilyen, csak nagyobb részt bevezetett állapotában az urbinói hercegtől, később valamelyik pápától, talán XIV-ik Benedektől megvétetett.

A IV-ik tábla (az eredetiben 42 b. l.) sz. István vértanu officiumából van véve, és a vaticáni Codex 3-ad rendű lapjai közé számítandó. A keret itt is a fényesebbek közé tartozik; a nagyobb képek a szentek alakjaival dülényekben és kerekded keretekben foglaltatnak; az ismert jelvények ismét alkalmazvák, valamint a díszes királyi czimer is. A fő különbség az, hogy e lapon a középtér csak két oszlopból áll, és a nagy ünnep egyik imádsága: Da nobis quesumus kezdőjében az első vértanút látjuk az öldöklő kövekkel fején. Felül az IN FESTO-nak a 43-ik lapon S. STEPHANI felel meg.

A XI-ik tábla (597. lap) mint a munka befejezése, mutatja a diszítványezésben való lankadást, és ámbár az írás még mindig igen szorgalmas és gyakorlott kézről tanuskodik, a kezdők mégis mindinkább egyszerűsítvők.

Az írásnak, de nem egyszersmind a diszítésnek, bevezetést tanúsítják e nagyszerű munka végszavai, melyek magával az íróval is azon kor sajtóságos modorában megismertetnek. Tudni illik a **Finis** után ez áll:

**Sit laus deo: pax uiuis.
et requiem defunctis.**

**Quis scripsit scribat: sc̄p
Cum dño uiuat. Uiat in
Celis: sp̄ cū dño felix. Amē.**

**Exemplaribus satis fidis Ma-
thie incliti regis Hungariae ⁊ boem
mie breuiary codicem ego martin^o
antonius presbyter dei gratia fan-
tissime manu propria scripsi.**

**Opus absolutum pridie
Klās Novembris.**

Anno salutis. M^o.CCCCLXXXVII^o.

E kézirat festéseire nézve valószínűleg leggazdagabb, melyet ismerünk. Sorsáról keveset tudunk, csak az bizonyos, hogy az urbinói herceg könyveivel a Vaticánába jutott. — A mostani kötése XVI-dik Gergely Pápa czimerét mutatja.

Sokat lehetne ezen pompás Codexről írni, de valamint annak első magyar ismertetője Simonyi Ernő csak sok akadály legyőzése után juthatott tudományos kutatásához, úgy hogy alig felét volt képes áttanulmányozni, úgy magam is egy heti várakozás után alig két óra folyása alatt folytathattam vizsgál-
timat ott, hol azokat elődöm odahagyni kénytelenített. S így hiszem, hogy hosszabb kutatás után, még örvedetesebb lenne az eredmény, mint az, melyet eddigi fáradozásunk után hazánknak bemutatathunk.

II.

MISSALE REGIS MATHIAE CORVINI.

Codex eo maioris pretii, quod Regem (Mathiam)
eleganti penicillo expressum sistat. Schier. Dissert. de
R. Budensi Biblioth. Mathiae Corvini XVI.

A római jezsuita társházban, mely del Gesù nevet visel, nt. Frankl Vilmos urat a könyvtárnok 1867-ben egy Corvin-Codexre figyelmeztette, mely Bourbon Károly Lajos parma-piacenza- és guastallai herceg Karolina-Ludovica leánya és egy szász-herceg özvegye után több ezer igen becses könyvvel és kézirattal a nevezett társház könyvtárába került, azon hozzáadással: hogy azon esetre „*ha a Jézustársaságra nézve annak bírása bármely körülménynél fogva lehetlenné válnék, az az ausztriai császár birtokába menne át.*”

A kézirat 277 levelet számlál, ezek 36.4 centim. magasak, és 25.3 c. szélesek. Mindegyik füzete tiz levélből áll. Kötése és szegélyeinek aranyozása újabb.

Elején a naptár áll, melyben a magyarországi szentek közül sz. Erzsébet fordul elő.

A 7-ik levelen ez foglaltatik:

**In noie doi 1469 Incipit mis
sale fr̄m̄ minor sc̄dum coswetu
dine rone curie. Do. j. i. aduētū.**

Valamint ez, úgy sok más lap is a legdíszesebb festményekkel ékeskedik, melyek leginkább ide-oda hajtogatott levelekből és virágokból állanak. Hasonló díszűek a nagyobb kezdők is, míg a kisebbek sokkal egyszerűebbek és váltogatva vörös vagy kék vonalokból alkotvák.

A 152-ik levél b) lapján asszisi sz. Ferenczet pillantjuk meg szürke kamzsában, amint térdelvén és kezeit kinyújtván, a lebegő, keresztben függő üdvözítő által megbélyegeztetik. A háttérben Asszisi városa és a rend első monostora tűnik fel.

Legnevezetesebb ezen kéziratban a 126-ik levél első lapja, melyen közönséges keretben a majd egészen meztelen üdvözítőt látjuk, a mint sebkétől vérző kezeit mellére nyomja. Előtte s mögötte a kereszt s egyéb kinzási és szenvedési jelvények a koszorúval együtt láthatók. Mögötte balra Judás, Pilatus és Herodes; jobbra fenn (ezimertanilag véve) Péter és az áruló szolgáló festvék. Jobbra az előtérben Mátyás király térdel összekulesolt kezekkel; fején a zárt korona, de nem Magyarország sz. koronája; királyi palástjának gallérja és préme drágakövekkel és gyöngyökkel van ékesítve. Arcza mint egyéb képeken is bajusz és szakál nélküli, haja hosszú fodrokban foly le nyakára. A szája előtt lebegő mondatszalon ez áll:

PIE . IHV . MISERERE . MEL.

A király bal térde előtt alul kerekített paizsban czimere áll. A középpaizsban ágon álló, jobbra néző holló a gyűrűt tartja; a négy mezőny elsején a váltogató nyolcz vörös-fehér pólya, a 2-ikon a kajmós kettős kereszt, a 3-ikban a dalmaciai három koronás oroszlán-fő, a 4-diken pedig a besztercei grófok koronás vörös oroszlánja ágaskodik jobb felé, jobb előlábával koronát tartván.

A kép alatt ugyanazon koru irással ezen ajánlás áll:

**EGO Mathias Rex Hungarie cocessi hoc missale
Fri Thome de Hungaria p^o cui^o obitu maneat pns
liber in prouincia qua claudit diem extremum.**

Mily érdekes lenne ismerni azon viszonyt, melyben állt eme Magyarországi Tamás a tudós királyhoz? milyenek lehettek ezen könyv változatos viszontagságai míg a jezsuiták társházába került? — Meglehet, hogy a könyv régi kötésén erre vonatkozó adatok léteztek, de ezek is elenyésztek!

Az egész könyven át sok díszes keretet, sok festett kezdőt találunk, és mégis mint a 269-ik levél hátsó lapján látjuk, egy év alatt lön befejezve. Erről tanuskodnak e sorok:

**Anno domini Mil
lesimo quadringentesio
Sexagesimo nono finit
e p̄ns Liber ꝑ manus Ge
ory cathedralis et Insti
toris in Wyenna deo g.**

Ritka munkánál ismerjük a keletkezési évet, az irót, az első és későbbi tulajdonost mint eme becses kéziratnál; de épen ezen adatok után sajnálnunk kell, hogy az odaajándékozás évét nem ismerjük. Azonban az mégis valószínűnek látszik, hogy ezen kézirat ugyanaz, mely Schier többször idézett munkájának XVI. §-a szerint a bécsi sz. Jeromosról nevezett ferencziek kolostorának tulajdona volt. „Missale in Bibl. P. P. Franciscanorum Viennae ad S. Hieronymum, úgymond a szerző, quod vero proprie ad bibliothecam Corvinianam non pertinet, cum a Mathia Austriae dominante his Patribus affectu, quo alias eos complectebatur, singulari donatum sit. Minthogy Schier ezen vélemény alapjára, szokása ellen, nem hivatkozik, hiszszük ugyan, hogy a Missale a bécsi sz. Ferencziek birtokába került, azonban nem a király egyenes ajándékából, hanem a fenebbi királyi rendelet értelmében az által, hogy magyarországi Frater Tamás a Capistranus rend kebelében meghalálozott.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

III.

OPERA CICERONIS.

Tantum hic erat latinorum librorum veterum
et recentiorum, ut nusquam alibi, quod ego quidem
sciam. Brassicanus in Salviano suo.

A Collegium Romanum című jezsuita társházban két kéziratot őriznek, melyek hajdan a budai Mátyás-féle könyvházhoz tartoztak. Ezek egyikét már akkor irta le könyvészetileg Simonyi Ernő hazánkfia, midőn 1868-ban Romában mulatott, hogy ott a Corvina maradványaival megismerkedjék.

A 272. levélből álló, díszesen irt hártya-kötet jelenlegi magassága 32, szélessége 21 centim.

Az első levél hátlapját a hasonló díszű Corvin Mátyás-féle kéziratokban található címlap foglalja.

A babér-levélkoszorúban váltogató hét arany és kék sorban ez áll:

IN HOC CODI
CE CONTINENTVR
OMNIA OPERA CICER
ONIS QVE IN CIRCV
M PICTIS CIRCVLIS A
DNOTATA CER
NVNTVR.

Az említett tizenkét arany körben ugyanannyi munka neve áll, t. i. I. DE NATV RA DEORVM;
II. DE DIVI NATIONE. III. DE OFFIT IIS stb.

A 2-ik levél előlapját mellékelve tanulmányozhatjuk. 3 oldalt befoglaló, lécezetből álló és virágos lombokkal vegyített diszitménye számos szemszörös aranygömbbel van tarkítva; nem hiányzanak a színes szárnyu amorettek, a különféle madarak és négy lábúak, a XV-dik századi kicsided festők e kedvelt tárgyaik; de meg vannak a keret oldalain elszórt kisebb-nagyobb aranykörök is, melyekbe a festők a megrendelők címereit és jelképeit alkalmazták. Így látjuk ezen lapon a zöld koszorú közepén a három szárnyas gyerkőczét, mely a királyi háromszögű paizsot tartja, szokott középvertjével és négy osztályu címérével.

A kisebb keretek hármában virágok vannak alkalmazva, míg a negyedikben azon eddig megfejtethetlen és mégis számtalanszor előfordult jelképet látjuk, melyet sokan baglyának, mások méhkas-vagy haragnak akarnának tartani.

A könyv írásáról nincs mit mondanunk, ez a XIV-ik lapból kitünik; az ékesítésekről is csak azt jegyezzük meg, hogy az egyes részek díszes kezdőkkel bírnak, milyenek a harmadrendű Corvin-Codexekben mindenütt előtűnnek.

A könyv kötése új. Történelme ismeretlen.

IV.

OPERA S. DIDYMI et ALIORVM.

Libuit aliquid dicere, quod alius nondum protulisset. Schier l. cit. IV.

A Collegium Romanum második Corvin-Codexe, t. i. S. Didymi Alexandrini Libri de Spiritu Sancto, melynek jegye: ⁴f₄₅ eddig nem volt ismeretes, leírásra való kiadatását P. Patrizi-nek, a tudós és nagyon szíves, mint halljuk, grófi családból származó, könyvtárnoknak köszönhetjük.

A 225 levélből álló kézirat magassága 34·3, szélessége 23·6 centim. Tíz levél tesz egy csomót, melynek végén a vezérszó függélyesen van írva. A hártya finom, az írás szép gömbölyded latin betűs.

Az első levél hátlapján előfordul a díszes czim, melynek virágos kerek keretében vörös alapon, arany betűkkel, ezt olvassuk:

HAEC OPERA
CONTINENTUR IN
HOC VOLVMINE . DIDYMI^s
ALEXANDRINI DE SPIRIT^v
S^o KYRILLI ALEXANDRINI^s
DE APOMPEO PROCLVS
EP^s INATALE . Dⁱ : JOANI^s
SCHOLASTICI GRAD^{vs}

Az említett keretnek négy sarkpontján egy-egy kisebb kerek fémer van alkalmazva, melyek közt a felsőt két sphinx, az alsót két sirene tartja; ezekből le- és fölfelé rózsák-, bogáncs- és kalászköböl font koszorú terjed, és sugarakkint áradó szemszűrős arany golyócskákkal végződik.

A négy kisebb keretek felsőjében kék mezőn sisakos emberfőn áll a balra fordult holló, gyűrűvel esőrében; e fölött valamint az alsó alatt a jellemző gyémántos gyűrű foglalja össze a bogáncs- és virágcsokrot. A jobb oldalon alkalmazott keretben a homokóra, alul a hatoldalú vedres kút, balra a kova és aczél, mint szokásos Corvin Mátyás-féle emblemák láthatók.

A szemközt álló fölötté pompás első lap annyira fölülmúlja a hasonló szervezetűeket, miszerint joggal ATTAVANTES-ének mondhatjuk. Mint a többi első rangú kéziratokon, milyenek a brüsseli, párisi, bécsi, sz.-pétervári stb. az egész lapot foglalja egy oltárszerű emelvény, kiágazó lábazattal, pillérekkel, gerendázattal és megfelelő orommal. Mindez a keletkező renaissance képzelmenyes diszitményei túláradása által élénkítve és elevenítve.

A lábazat kosfejekkel szegélyezett talpon nyugszik; a fölapon alacsony kerekű biga van, melynek ágaskodó lovait az előttük álló kocsis zabolazza, hátukon két amorette áll; az oltáron lángok közt egy karóhoz kötött alak kínlódik, míg egy szárnyas geniusz a lángot fujja. A thronon ülő Venus a jajgató elé ágat tart.

Az apróbb képek Marsyas meséjéből és egyéb mythicus történetkékből vevék.

A talapzat fölött emelkedő két szabad pillér előlapjai nagy változatosságu diadaljelvényekkel és M-A, MATHIAS, vagy Mathias Augustus táblával van ékesítve. A gazdag pillérfők összhangzásban vannak a bujálkodó diszitményekkel. E pillérekhez illenek az álpillérek is, melyek a háttérnek keretül szolgálnak.

Mi figyelmünket leginkább megérdemli, az a pillérek közt térdelő király és királyné alakja. Másokkal összehasonlítva a király rőt hajú, szakállatlan arcát a legjobbak egyikének tarthatjuk. Fodrokba szedett hajzatán a nyílt koronát látjuk, biboros hermelin galléru palástjából, melyet gyöngyös csat tart össze, csak kezei emelkednek ki a középett foglalt szent kép felé, bámulva vagy könyörögve? előtte a földön fekszik a gyöngy- és bársony-markolatu egyenes kard, fehér szíjjaival. A király mögött két férfialak tűnik fel, a pillér előtt pedig fehér ruhás, olajágot tartó gyermek áll, lábainál a király háromszögű paizsa szokott czimerével.

Szemközt a királylyal Beatrix térdel világoskék, aranszegélyű ruhában. Fején a korona, kezei kulcsolvák; előtte két nyílt rózsza hever a földön. Háta mögött egy fátyalos fiatal nő, és egy gereznás süvegű vén asszony látható. A paizstartónak hasonló társa a királyné czimerével a balpillér előtt áll egy olajággal.

A palmettákkal diszített képszék fölött a félkerek ormozat van, melyben sirenektől tartva „Mátyásnak az igazságosnak“ jelképe, a kardot és mérleget tartó Istenő, arany keretben tündöklök.

A fenmaradt tért lombozat, geniusz és lógó virágszalagok foglalják el, melyek a tervező kiapadhatlan képzelmeről tanuskodnak.

Áttérvén a főképre, e fölött, mint a kiról az első munka szól, a szt. lélek lebeg galamb alakjában, ez alatt két sötétkék táblán az előszó czime, és kezdete aranybetűkkel foglaltatik. Ezek közt ül, mintegy az egésznek középpontjában, egy nagyobb kerek keretben szt. Jeromos bibornok, írószobájában, lábainál az oroszlán, támláján a könyvek és író-szerek, háttérben Florenz városa nagyszerű főtemplomával, külön álló harangtornyával és keresztelő kápolnájával.

Hogy egy ujnyi tér se maradjon használatlanul, a négy szegletben, a szentképpel és a könyv foglalatjával ellenkezőleg, négy kisebb festés áll mythologiai jelenetekkel.

E diszes lapon kívül van még több festett keret, nagy és izléses kezdők, mint a harmadik levélen, hol maga a munka kezdődik, és zöld alapon aranybetűkkel ez olvasható:

INCIPIE LIBER .S., DIDIMI GRA
ECI . MONACHI . ALEXANDRINI
DE SPIRITV . A BEATO HI
ERONYMO TRASLATO

Az Omnibus kezdőjében, mely szép kérettel bír, maga szt. Didimus kék süvegben ábrázoltatik, ruhája a fehér karing fölött sárga-vöröses, a csuklya fekete. A kezében tartott nyílt könyv fölött szintén a szt. lélek lebeg galamb alakjában. — Az egyes könyvek végei és a következők elejei megkülönböztetvék, sőt a nagyobb kezdőkben itt-ott a hollós czimer is fordul elő.

A kézirat keletkezéte nézve becses adalékul szolgál az utóirat, melynek tartalma így hangzik:

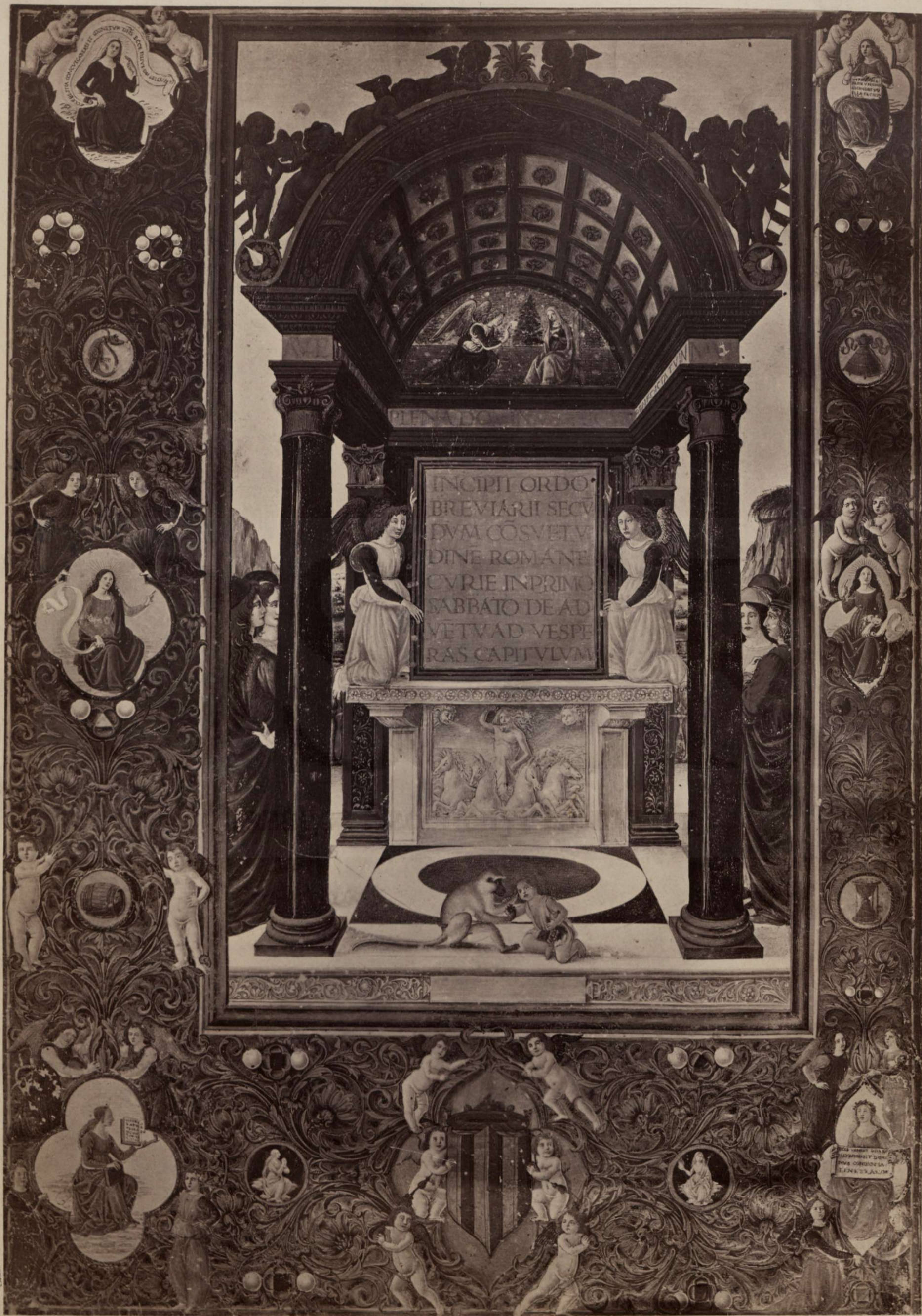
*Scriptum hoc opus per me Sigismundum de Si
gismundis Comitem Palatinum Fer) Anno a na-
tuitate Domini nri Jesu Christi MCCCCLXX-
XVIII die III Decembris videlicet in
die Iovis in ciuitate Florent,*

Bár kötése újabb, mégis ékes festése, írása és jó karban való fenmaradása miatt a becsesebb Corvin-féle kéziratok közé számítjuk.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 7. b. lap.

II. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 8. lap.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Creatura aliqua. Inter di-
 cente deum et factam crea-
 turam. qd ergo. p qd' factum
 est nisi uerbis: Quia di-
 cit d's. fiat et factum est.
 post. ix. lee. d'i. Te d'm lau-
 interim sacerdos paret se
 admittam celebrandi finto.
 Te deum d'i. V. De' uicis.
 ozo. Concede q's ops de'.
 postea d'i. V. Inducimus
 domo. postea celebrat missa
 ordie suo. q' finta d'm lau.
 Ad laud. et p horas. ma.
 Que uidistis pastores dicite.
 annuntiate nob' in t'ris q's apparuit
 natum uidimus et choros anglo
 collaudates d'm. all. p. De
 reg. cum rl. ma. Genit
 puerpa reg. cu nom' etium q
 gaudium inris h'is cum uirga
 intate pudoris. nec p'ma filis
 uia e' nec h'ic sequetes. all. m.
 Angls ad pastores ait. annuntio
 ub' gaudium magni. q' natus
 est ub' hodie saluator mudi. all.
 ma. S'ca est cum anglo multi-
 tudo milite celestis exercitus lau-
 datum et dicetum. gla i excels
 deo. et ita par hoib' h'ic noli-
 tatis. al. An' p'p'ulus fili'

hodie natus e' nob'. et uocabitur
 deus fortis. Alleluia. Caplin

M (staph. ue multisqz
 modis olim d's loqns
 p'ib' in p'phis. nouissime die
 bo' ist' locutus e' nob' in filio.
 que' constituit heredem uniuersor
 p' q' fecit et sela. Hymnus.

A Solis ortu cardie ad
 usqz sic limite. xpm
 canamus p'ncipes. natum
 ma'ia uirg'ie. **B** eatus auc-
 tor scli fuisse corp' iduit. ut
 carne carne liberatis. ne p'let
 quos co'clidit. **C**aste p'netis
 uisc'ia celestis irat' gra. ueter
 puelle baulat. secreta que
 non nouerat. **D** omus pr-
 dici p'cto'is teplum repente
 fit dei. itaeta nescies uirum
 ubo' xepit filium. **M**ira e'
 puerpa que' gabriel p'dixerat
 que' inris alio gesties. clau-
 sus ioh'es sensat. **A** eno ia-
 cere ptulit p'sepe no' abhorunt
 paruoz lacte pastus e'. p' q'
 nec ales esurit. **G**audet cho-
 rus celestium et angli canunt
 deo. pal. amqz fit pastoribz
 pastor creator oium. **G**la t'
 domie q' natus es de uirg'ie.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Notum fecit dominus. alla.
 R. Salutare suum. all. Ad
 M. ana. Hodie xps natus e
 hodie saluator apparuit. hodie i
 tra canit angli. letant archan
 geli. hodie exultat in sa dicetes
 gloria in excelsis do. all. Oro.
 Cœete qs omnipotes. pro
 sco stephano. ana. Steph
 aut plenus gra et fortitudie.
 faciebat signa magna i plo. V.
 Gla et honoe coronasti eum. R.
 Et constituisti eum. Oro.

Inuitatorum. Et rillum na
 tum q beatum hodie coronasti ste
 phanum. Ucite adoremus. p.
 Ucite. hymn et me noc
 cum suis ps. 7 V. dnr d uo
H martire. Lec prima.
 7 diebus ill. Et resete
 mio discipulorum fcs est mu
 mur grecor adusis hebreo.
 eo q despiceretur i misterio
 quotidiano uidue eorum.
 Conuocates aut xij. multat
 dies discipulor dixerit. Non
 est equum nos derelinquere
 uerbum dei: et ministrare mis.
 Considerate q frs uros ex
 uobis boi testioni septe ple
 nos spiritu sco et sapientia.
 quos statuamus sup hoc op.
 Illos uo orationi 7 misterio
 ubi instates erimus. Et
 placuit fmo coram multitu
 die omni. Et elegerit ste
 phani uirum plenum fide et
 spiritu sco. et phylippum et
 nichanore. et pcerum 7 thi
 motheum. et pmenia. 7 m
 cholam aduenam antioxe
 num. Illos statuerit in aspec
 tum aplorus: et orates ipo
 fuerit eis manus. Et ubi

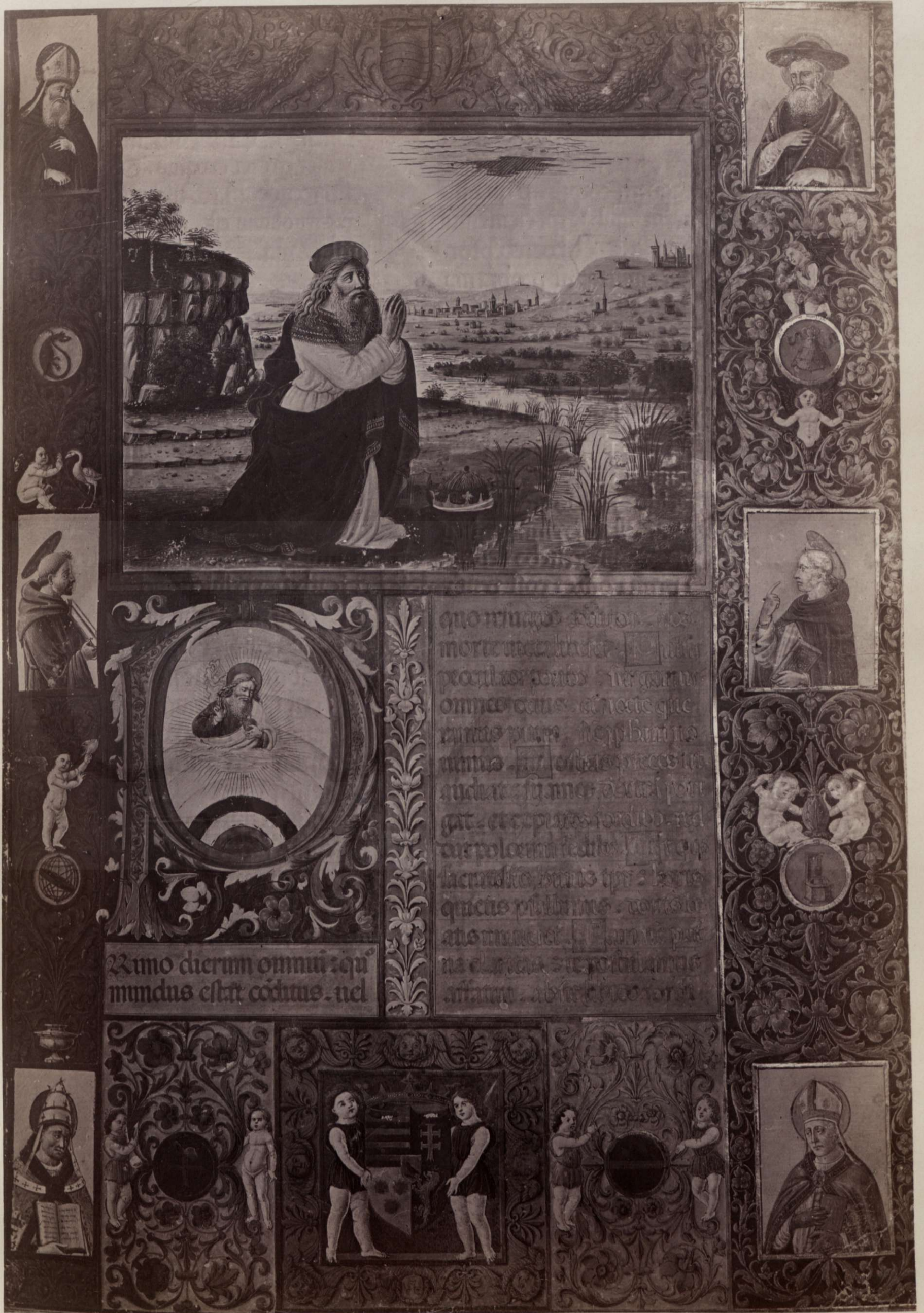
domine imitari qd colimus.
 ut discamus et inimicos di
 ligere. qz eius natalitia cele
 bramus. q nouit et pro pe
 secutoribz exorare dominu
 nrm vbm xpm filium tuum
 Q tecum. In festo sci ste
 phani pthomris. Ad mat.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

quo mundus dicitur. nos
 morte uentiliter. **¶** **¶**
 pœntia cor dicitur. **¶** **¶**
 omnes eam. **¶** **¶**
 ruitas pœnt. **¶** **¶**
 nuntio. **¶** **¶**
 auctat. **¶** **¶**
 gat. **¶** **¶**
 cur poloniam. **¶** **¶**
 lacrimas. **¶** **¶**
 quibus pœnt. **¶** **¶**
 atis mundat. **¶** **¶**
 na. **¶** **¶**
 affatam. **¶** **¶**

Quo dierum omnium: qui
 mundus estat cœtus. uel

VI. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 279. lap.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

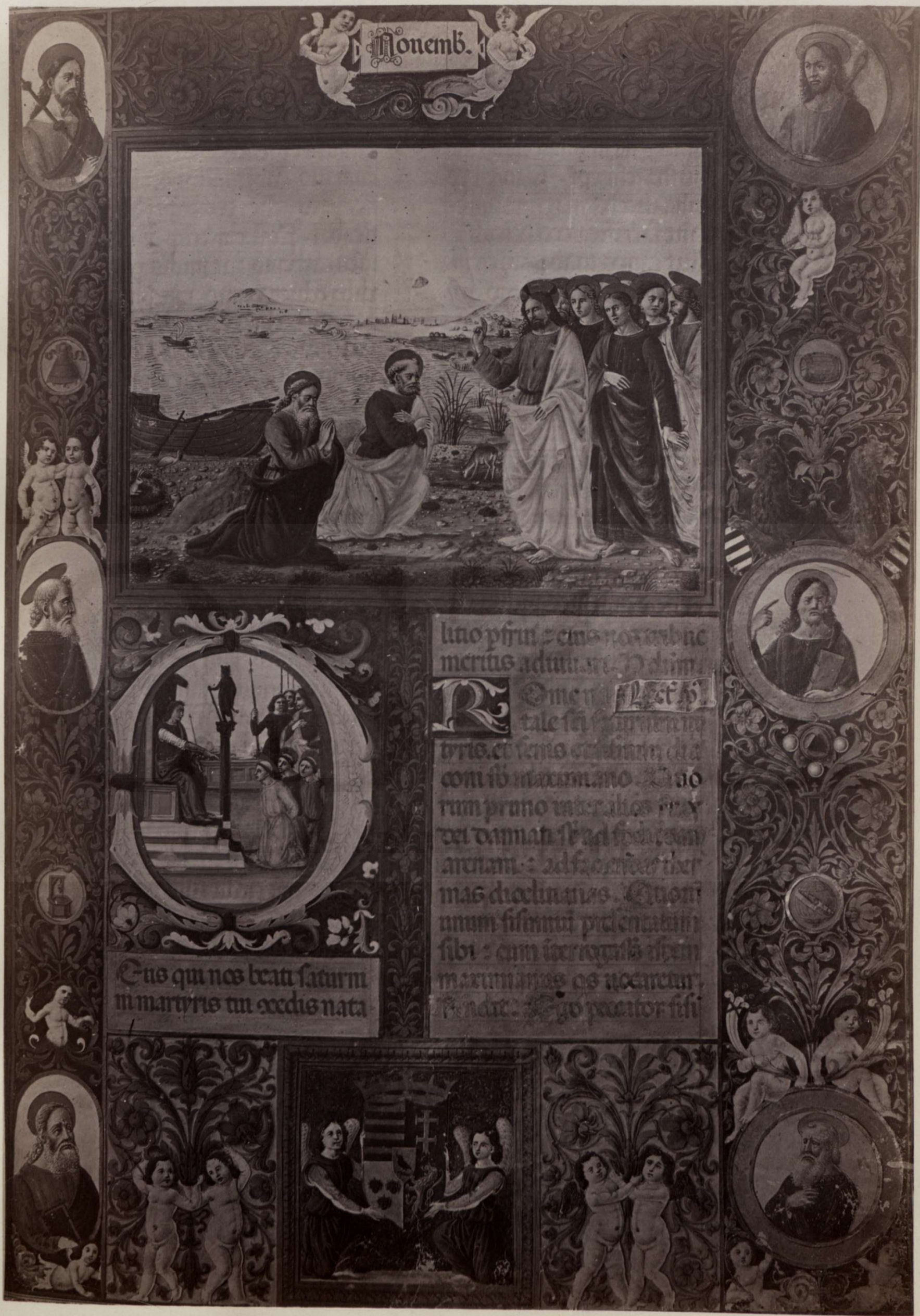
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VII. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 345. b. lap.

VIII. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 346. lap.

OSZK

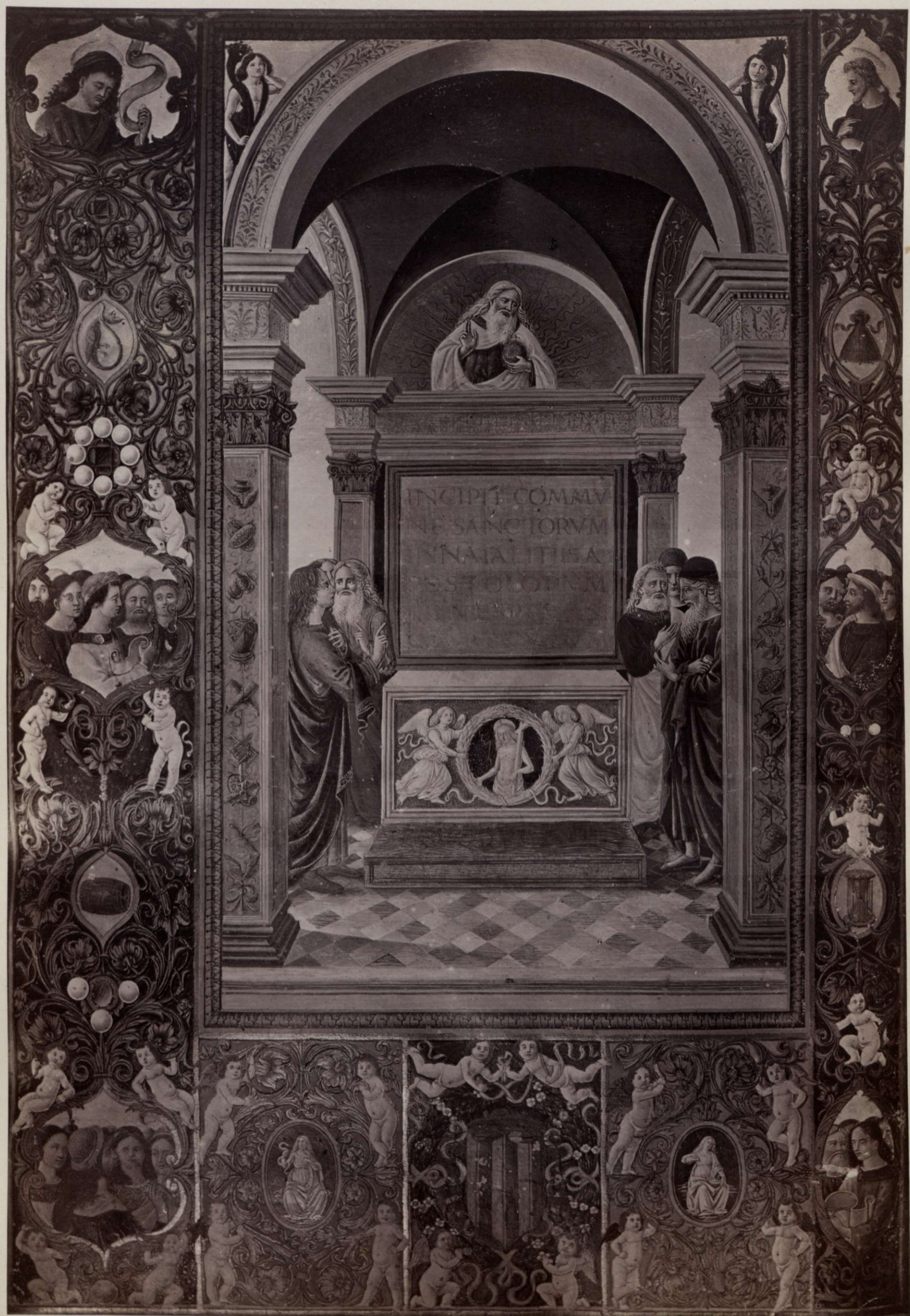

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IX. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 555. b. lap.

WILHELM VON HASE
EDITEUR

X. Tábla. BREVIARIUM MATHIAE CORVINI 556. lap

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

In cena uo dci sabbi resuit
bndictio osueta. s. Exent
paupes. In die ascensionis
do r p totam octam ad bndi
cendum misaz. v. Ascendit de
mmbilatoe. alla. et dnis i no
ce tube alla. Gloria p. In fic v.
Ascendens xps in altum. alla.
captiua duxit captiuitate. alla.
Gloria p. sic erat. ps. Des gites p.
In die pentecostes r deicep
uis ad seqtes dnicam ad be
nedicend' misam. dz. v. Spus
domini repleuit orbe frarum.
alla. et hoc qd oia sciam habet
uocis. alla. Gloria p. sic eat. In fic
dz. v. Repleti st ces spu sco.
alla. et cepunt loq. alla. Gloria p.
sicut eat. ps. Magnus dnis.
In primidio dnce resuitur
bndico osueta. s. Oculi ouis
in te sperat d. ut s.

Amen

Sit laus deo : pax uinis.
et requiem defunctis.

Quis scripsit scribat : sep
cum dno uiuat. uiuat in
celis : sp cu dno felix. Amen.

Exemplaribus satis fidis Da
thie in chyt regis hungarie r boem
nie breuiary codicem ego martinus
antonius presbyter dei gratia fau
stissime manu propria scripsi.

Opus absolutum pridie
klas nouembris.

Anno salutis. M. ccc. lxxvij.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

In noie dñi. i. q. 69 Incipit missale fr̄m unior. Sdm̄ cōsuetu diuē rōne curie. Dñi. i. i. aduētū

D te leua ui aiam meā deus meus in te confido nō erube scam neq

irideant me inimici mei et em̄ vni ūsi qui te expectāt nō confundē

Vias tuas dñe demōstra michi et semitas tuas edoce me. Gloria Dñi

Exalta q̄s dñe potentiam tuā et veni: ut ab im̄ uentibz p̄tor̄ nror̄ p̄iculis: te meā p̄tegente erip: teliberate saluari. Qui uiuis et

Ab hac usq; ad uigiliā ut̄is dñi ^{oro 3 di} dñi orō de sc̄a mā deus q̄ de bte ^{vel de om̄} inf̄ ebdōm. si fuit festū. p̄mā ^{vel em̄} orō de festo. ij. de dñi. iij. des mā

Heres: Saētes id hōnos qua hora ē iam nos de somno surge. Nūc em̄ p̄p̄ or̄ ē ur̄a salus: q̄ cū credidi. Nox p̄cessit. dies aut̄ appin̄ q̄bit. Abiciamus ergo opa tenebrar̄: et iduam̄ arma lu

as: sic in die honeste ambulē. Non i cōmellacōibus et ebrietatibz. nō in cubilibz et ipudicijs. nō in cōtēde et emulacōe. Sed idū dñm̄ in

ih̄m xp̄m S̄. **U**nūsi q̄ te expectāt nō confundēt dñe Vias tuas dñe notas fac michi et semitas tuas edoce me

Alla **V** Ostende nob̄ dñe m̄iam tuā et salutē tuū da nob̄ S̄m̄

Tu illo t̄: d. i. d. f. Erūt lucam̄ signa in sole et luna et stell.

et in tris p̄sura genū. p̄ cōfusione somitus maris et fluctuū. Arescentibz hom̄ibz:

p̄ timore et expectacōe. que sup̄ueniēt uniuerso orbi. Naz̄

ut̄ites celoz mouebūt. Et tunc uidebūt filiū hois uen

entē in nube: cū p̄tate m̄g

na et maiestate. Hys aut̄ fi

eri incipietibz: respicite et le

uate capita ur̄a: quū appin̄

q̄t redēp̄o ur̄a. Et dix̄ illis

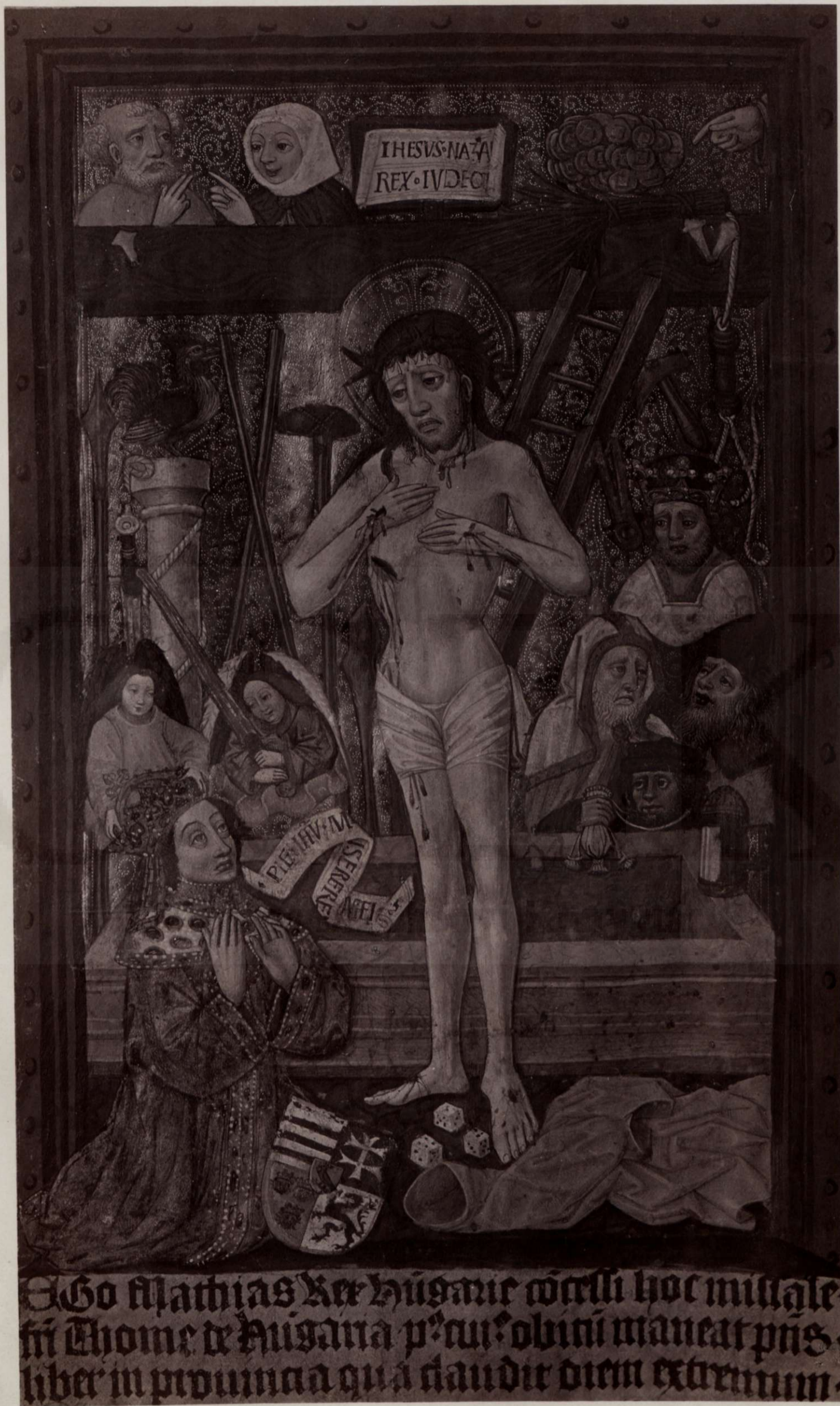
similitudinē. uidete ficulneā et om̄is arbores: cū p̄ducūt iā

ex se fructū: satis quū p̄pe est estas. Ita et vos cū uideritis hec fieri: sc̄tote quā p̄pe ē regnū dei. Nūc dico uob̄: q̄a

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XIII. Tabla. MISSALE REGIS MATHIAE CORVINI 126. lap.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

M. T. CICERONIS DE NATURA DEORVM LIBER
PRIMVS INCIPIT FELICITER

¶ In multe res in philosophia nequaquam satis adhuc explicate sunt. tum perdifficilis brute quod tum minime ignoras et perobscura. questio est de natura deorum. que et ad agnitionem animi pulcherrima est. et ad moderanda religionem necessaria. De qua quodam uarie sint doctissimorum hominum tamque discrepantes sententie. magno argumento esse debeat causam idest principium philosophie esse scientiam. prudenterque academicos de rebus incertis assensionem cohibuisse. Quid enim temeritate turpis. aut quid tam temerarium tamque indignum sapientis grauitate atque constantia quam aut falsum sentire. aut quod non satis explorate perceptum sit et cognitum sine ulla dubitatione defendere. Valde in hac questione plerique quod maxime uerisimile est. et quod hoc duce natura nouimus deos esse dixerunt. dubitare se prothagoras. nullos esse omnino Diagoras melius et theodorus cyrenaicus sic ad nature sententias. Nam et de figuris deorum et de locis atque sedibus et actione uite multa dicuntur. deque his summa philosophorum dissensione certatur. Quod uero maxime rem causamque continet. utrum nihil agant. nihil moliantur. omni curatione et administratione rerum uacent an contra ab his et a principio omnia facta et constituta sint. et ad infinitum tempus regantur atque moueantur. in primisque magna dissensio est. eaque nisi diiudicatur in summo errore necesse est homines atque in maximarum rerum ignorantia uersari. Sunt enim philosophi et fuerunt qui omnino nulla habere censerent rerum humanarum procuracionem deos. quorum si uera sententia est. que potest esse pietas. que sanctitas. que religio. Hec enim omnia pure atque caste tribuenda deorum numini ita

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XV. Tábla. S. DIDYMI et aliorum opera 1. b. lap.

XVI. Tábla. S. DIDYMI et aliorum opera 2. lap.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

